

Türkiye’de Planlama Sisteminde E-Katılım Uygulamalarının Analizi

Analysis of E-Participation Practices in the Planning System of Turkey

Deniz YILDIZ USLU¹, Mehmet ÇETİN²

¹Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun
· usludenizyildiz@gmail.com · ORCID >0009-0002-2325-0339

²Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun
· mehmet.cetin@omu.edu.tr · ORCID >0000-0002-8992-0289

Makale Bilgisi/Article Information

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 19 Ekim/October 2025

Kabul Tarihi/Accepted: 19 Aralık/December 2025

Yıl/Year: 2025 | **Cilt – Volume:** 6 | **Sayı – Issue:** 2 | **Sayfa/Pages:** 181-209

Atıf/Cite as: Yıldız Uslu, D., Çetin, M. "Türkiye’de Planlama Sisteminde E-Katılım Uygulamalarının Analizi"
Ondokuz Mayıs Üniversitesi İnsan Bilimleri Dergisi, 6(2), Aralık 2025: 181-209.

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Deniz YILDIZ USLU

TÜRKİYE’DE PLANLAMA SİSTEMİNDE E-KATILIM UYGULAMALARININ ANALİZİ

ÖZ

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, katılım süreçlerinde geleneksel yöntemlerden dijital platformlara doğru bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Bu değişim, kentsel planlama süreçlerinde de görülmekte olup, vatandaşların karar alma mekanizmalarına daha etkin bir şekilde dahil olabilmesi için e-katılım uygulamaları giderek önem kazanmaktadır. Ancak bu araçların kent yönetiminde işlevsel olabilmesi, etkinlik ve kalite düzeylerinin değerlendirilmesine bağlıdır. Bu çalışmada, Türkiye’de öne çıkan üç e-katılım platformu – İstanbul Senin, Bizİzmir ve Muratpaşa Komşu Meclisi – incelenmiştir. Değerlendirme sürecinde Macintosh ve Whyte (2008), Desouza ve Bhagwatwar (2017) ile Falco ve Kleinhans (2018) tarafından önerilen kriterler esas alınmıştır. Katılım seviyeleri (bilgilendirme, danışma, etkileşim, birlikte üretim ve kendi kendini organize etme), sosyo-teknik unsurlar (erişilebilirlik, güvenlik, içerik netliği, kullanılabilirlik) ve genel bilgiler (platform özellikleri, ölçek, amaç, geliştirici, üretim yılı) üzerinden kapsamlı bir analiz yapılmıştır. Bulgular, söz konusu platformların kullanıcıların kentsel planlama süreçlerine katılımını nasıl şekillendirdiğini ve geliştirilmesi gereken yönlerini ortaya koymaktadır. Çalışma, Türkiye’de e-katılım pratiklerinin güçlendirilmesine yönelik politika ve uygulama önerileri sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Katılım, e-katılım, Katılımcı Planlama, Türkiye.

ANALYSIS OF E-PARTICIPATION PRACTICES IN THE PLANNING SYSTEM OF TURKEY

ABSTRACT

The rapid developments in information and communication technologies have led to a transformation in participation processes from traditional methods to digital platforms. This change is also evident in urban planning processes, where e-participation practices are increasingly gaining importance to enable citizens to be more effectively involved in decision-making mechanisms. However, for these tools to be functional in urban governance, their effectiveness and quality levels need to be evaluated. In this study, three prominent e-participation platforms in Turkey – İstanbul Senin, Bizİzmir, and Muratpaşa Komşu Meclisi – were examined. The evaluation process was based on the criteria proposed by Macintosh and Whyte (2008), Desouza and Bhagwatwar (2017), and Falco and Kleinhans (2018). A comprehensive analysis was conducted through participation levels (informing,

consulting, interacting, co-production, and self-organization), socio-technical elements (accessibility, security, content clarity, usability), and general information (platform features, scale, purpose, developer, year of establishment). The findings reveal how these platforms shape citizens’ participation in urban planning processes and highlight the aspects that need improvement. The study provides policy and practical recommendations for strengthening e-participation practices in Turkey.

Keywords: Participation, e-participation, Participatory Planning, Turkey.

GİRİŞ

Demokratik yönetim anlayışının temel unsurlarından biri, vatandaşların kendilerini ilgilendiren kararlara katılım hakkıdır (Roberts, 2004). Planlama bağlamında katılım, kentlilerin yaşadıkları çevreye ilişkin alınacak kararlarda söz sahibi olmaları anlamına gelir (Şahin, 2024). Günümüzün bilgi ve iletişim çağında teknolojinin gelişmesiyle birlikte katılım süreçleri dönüşüm geçirmiş; yüz yüze yapılan geleneksel yöntemlerin yanı sıra, daha geniş kesimlere erişim sağlayan dijital platformlar öne çıkmaya başlamıştır. Bu çerçevede “e-katılım” kavramı ortaya çıkmış ve giderek yaygınlaşmıştır. E-katılım, vatandaşların kamu yönetimi süreçlerine daha etkin ve erişilebilir biçimde dâhil olmalarını sağlayan dijital araçlar olarak tanımlanabilir (Harrison & Sayogo, 2014). Dolayısıyla Türkiye’de de e-katılım uygulamaları, planlama süreçlerinde katılımcılığı ve şeffaflığı artırma potansiyeli taşımaktadır.

Türkiye’de katılım fikri yeni olmamakla birlikte, planlama pratiğinde yaygın ve sistematik bir uygulama düzeyine henüz ulaşmamıştır (Tekeli, 2009). Ancak, dijital katılım araçlarının devreye girmesiyle birlikte önemli gelişmeler kaydedilmektedir. E-katılım, yalnızca bilgiye erişimi kolaylaştırmakla kalmayıp, bireylerin bilgi üretimine ve geri bildirim süreçlerine aktif katılımını da teşvik etmektedir. Planlardan etkilenen vatandaşların sürece dâhil edilmesi, kararların meşruiyetini güçlendirirken, yerel yönetimlerin daha kapsayıcı ve güvenilir politikalar üretmesine de zemin hazırlar (Damurski, 2012). OECD’nin (2001) raporunda da belirtildiği üzere, bu tür uygulamalar vatandaş-devlet ilişkilerinde güven inşa etmekte ve politika yapım süreçlerine katılımı teşvik etmektedir. Türkiye’de son yıllarda ulusal ve yerel düzeyde çeşitli e-katılım platformlarının geliştirilmesi bu çabanın göstergesidir.

E-katılımın başarısını ölçmek için farklı değerlendirme ölçütleri geliştirilmiştir. Macintosh (2004), bu platformların incelenmesinde katılım düzeyi, yöntemlerin çeşitliliği, paydaş profilleri, teknolojik altyapı, katılım kuralları, süreklilik, erişilebilirlik, kaynak kullanımı ve elde edilen sonuçların değerlendirilmesi gibi kriterleri ön plana çıkarmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, Türkiye’deki

e-katılım uygulamalarını seçilmiş örnekler üzerinden inceleyerek bu kriterlere göre etkinliğini değerlendirmek, güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymak ve iyileştirme önerileri geliştirmektir.

Araştırmada ayrıca, dijitalleşmenin katılımcı planlamayı nasıl dönüştürdüğü, Türkiye’de mevcut e-katılım pratiklerinin hangi aşamalarda kullanıldığı ve bu süreçlerde karşılaşılan zorlukların neler olduğu incelenecektir. Çalışmanın temel araştırma soruları şu şekilde belirlenmiştir:

Türkiye’de planlama süreçlerinde e-katılım uygulamaları hangi aşamalarda kullanılmaktadır?

Bu uygulamaların avantajları ve sınırlılıkları nelerdir?

Türkiye’de e-katılım araçlarının etkinliğini artırmak için hangi düzenlemeler yapılabilir?

Çalışmanın yöntemi kapsamında, ulusal ve uluslararası literatür taraması yapılarak değerlendirme ölçütleri belirlenmiş; ardından Türkiye’deki mevcut e-katılım uygulamaları bu çerçevede analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında, mevcut durum ortaya konulmuş ve uygulamaların geliştirilmesine yönelik öneriler geliştirilmiştir.

LİTERATÜR TARAMASI

Planlama Sisteminde Katılım

Katılım, bireylerin ya da toplulukların karar alma süreçlerine doğrudan dâhil olmasını ifade eder ve demokratik toplumların temel ilkelerinden biridir (Arns-tein, 1969). Vatandaşların kamu politikalarının oluşturulmasında, kent planlarının şekillendirilmesinde veya toplumsal hizmetlerin değerlendirilmesinde aktif rol üstlenmeleri, devlet ile toplum arasında sürekli bir etkileşimin kurulmasına imkân tanır (Cornwall, 2008). Kent planlaması da yalnızca mekânsal düzenlemeler değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve politik boyutları içeren çok katmanlı bir süreçtir (UN-Habitat, 2018). Bu nedenle, özellikle yoksulluk, eşitsizlik ve dışlanma gibi sorunların yaşandığı gelişmekte olan ülkelerde, halkın katılımı sosyal bütünleşmeyi destekleyen kritik bir unsur olarak görülmektedir (Shuib vd., 2015; Purcell 2009).

Planlamada katılım kavramı, temsili demokrasinin yetersizliklerine ve hiyerarşik planlama anlayışının sınırlılıklarına karşı bir alternatif olarak gelişmiştir (Davidoff, 1965; Fischer, 2012; Purcell 2009). 20. yüzyılın ortalarından itibaren, kentle

ilgili kararlara doğrudan katılımın sınırlı olması eleştirilmiş ve katılımcı yaklaşımlara yönelim artmıştır. Katılım uygulamaları ilk kez 1930’larda dezavantajlı gruplara yönelik projelerde denenmiş, 1960’lardan itibaren ise “kent hakkı” ve “yurttaş kontrolü” gibi kavramlarla birlikte planlama literatüründe yer bulmuştur (Türken & Eyuboğlu, 2021; Healey, 2003).

Bu süreçte farklı planlama modelleri geliştirilmiştir. Davidoff’un savunmacı planlama modeli (1965), Susskind ve Cruikshank’ın (1987) müzakereci planlama yaklaşımı ve Friedmann’ın (1973) etkileşimli planlama modeli, farklı paydaşların sürece dâhil edilmesine yönelik önemli örneklerdir (Şahin, 2024). 1980’lerden sonra neoliberal politikaların etkisiyle stratejik mekânsal planlama ve müzakereci demokrasi yaklaşımları gündeme gelmiş; çok aktörlü, müzakereye dayalı süreçler ön plana çıkmıştır (Ersoy, 2012). Habermas’ın (1990) “ideal iletişim ortamı” vurgusu da, katılımın eşit ve adil koşullarda gerçekleşmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Katılımın sağladığı faydalar çok boyutludur. Vatandaşların bilgi ve deneyimlerinin sürece yansıtılması, planların uygulanabilirliğini artırır (Friedman, 1987); halkın desteğini alan kararların sahada uygulanması daha kolay olur. Ayrıca farklı gruplar arasında diyalog kurulması, potansiyel çatışmaların önlenmesini sağlar (Healey, 2006). Forester (1999), katılımın toplumsal dayanışmayı güçlendirdiğini vurgularken, Fung (2015) ise katılımcılığın politikaların meşruiyetini artırarak yönetim etkinliğini iyileştirdiğini belirtmektedir.

Innes ve Booher’e (2004) göre, başarılı bir katılım süreci çok aktörlü ve çift yönlü bir iletişim gerektirir; sadece tek taraflı bilgilendirme değil, karşılıklı etkileşimi esas alan bir yaklaşım benimsenmelidir. Böylece şeffaf, kapsayıcı ve sürdürülebilir bir planlama sistemine ulaşmak mümkün hale gelir. Katılım, bu yönüyle yalnızca demokratik bir hak değil, aynı zamanda daha adil, uygulanabilir ve toplumsal faydayı gözetten bir planlama anlayışının vazgeçilmez bileşenidir.

KATILIMCI SÜREÇLER VE YAKLAŞIMLAR

Katılım Basamakları

Katılımın temel tartışma konularından biri, vatandaşların karar alma sürecine hangi düzeyde ve nasıl etki edebileceğidir (Fung, 2006). Bireylerin ya da toplulukların planlama ve toplumsal kararlara dâhil olma derecesini ölçmek amacıyla literatürde farklı sınıflandırmalar geliştirilmiştir. Bu sınıflandırmaların en bilinenlerinden biri Arnstein’in (1969) “katılım merdiveni” modelidir.

Arnstein (1969), vatandaş katılımının gerçekten etkili olup olmadığını sorgulamış ve bu etki düzeylerini göstermek için sekiz basamaklı bir merdiven modeli önermiştir. Merdivenin en alt iki basamağı manipülasyon (yönlendirme) ve terapi (iyileştirme) olup, vatandaşlara karar alma sürecinde herhangi bir gerçek güç tanımamaktadır. Orta basamaklar bilgilendirme, danışma ve yatıştırma süreçlerinden oluşur; burada vatandaşlar görüşlerini ifade edebilse de kararlar üzerinde belirleyici etkileri bulunmamaktadır. En üst üç basamak ise işbirliği, yetki devri ve vatandaş kontrolü aşamalarını içerir. Bu düzeyde halkın karar alma süreçlerine doğrudan etki ettiği görülür (Arnstein, 1969).

Pretty'nin (1994) geliştirdiği sınıflandırma da katılımı farklı boyutlarda ele alır. İlk aşama manipülatif katılım olup vatandaşın yalnızca şeklen sürece dâhil edilmesini ifade eder. Ardından pasif katılım, danışma yoluyla katılım ve maddi teşviklerle katılım basamakları gelir. Daha ileri düzeylerde fonksiyonel katılım ve etkileşimli katılım vardır; bu aşamada katılım artık yalnızca araçsal değil, aynı zamanda hak temelli bir olgu olarak değerlendirilir. En üst düzeyde ise kendi kendine harekete geçme bulunur ve vatandaşlar sürecin aktif aktörleri haline gelirler (Pretty, 1994; Kocaoğlu ve ark., 2017).

OECD (2001) ise katılım düzeylerini bilgilendirme, danışma ve aktif katılım olmak üzere üç ana kategoride tanımlamıştır. Bilgilendirme aşamasında devlet bilgiyi vatandaşlarla paylaşır; danışma aşamasında sınırlı geri bildirim mekanizmaları işler; aktif katılım düzeyinde ise vatandaşlar politika yapımında doğrudan rol üstlenir.

Buna ek olarak, International Association for Public Participation (IAP2) tarafından 2007'de geliştirilen model, bilgilendirme, danışma, dahil etme, işbirliği ve yetkilendirme basamaklarını içermektedir. Bu yaklaşımda vatandaşların yalnızca görüş bildirmesi değil, karar süreçlerine doğrudan etki etmesi de vurgulanır (IAP2, 2007; Kocaoğlu, 2017). **Tablo 1**

Tablo 1. Katılım sınıflandırmaları (Yazar tarafından tablolaştırılmıştır.)

Arnstein (1969)	Pretty (1994)	OECD (2001)	IAP2 (2007)
1-Manipülasyon	1-Manipülatif katılım	1-Bilgilendirme	1-Bilgilendirme
2-Terapi (iyileştirme)	2-Pasif katılım	2-Danışma	2-Danışma
3-Bilgilendirme	3-Danışma yoluyla katılım	3-Aktif katılım	3-Dâhil etme
4-Danışma	4-Maddi teşviklerde katılım		4-İşbirliği
5-Yatıştırma (ikna etme)	5-Fonksiyonel katılım		5- Yetkilendirme
6-İşbirliği	6-Etkileşimli katılım		
7-Yetki devri	7-Kendi kendine harekete geçme		
8-Vatandaş kontrolü			

Katılımın Avantajları ve Dezavantajları

Katılımcı süreçler, kent yönetiminde daha şeffaf, adil ve kapsayıcı bir yönetim anlayışına zemin hazırlamaktadır. Vatandaşların bilgi ve deneyimlerinden yararlanılması, kararların uygulanabilirliğini artırır ve toplumsal meşruiyet sağlar (Innes & Booher, 2004). Katılım, yalnızca kararların kabul edilebilirliğini güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda dezavantajlı grupların da seslerini duyurmalarına imkân vererek eşitlikçi bir yaklaşımı destekler. Bu durum, demokratik süreçlerin işlerliğini ve yönetimde hesap verebilirliği güçlendirir (Pateman, 1997).

Bununla birlikte, katılım süreçleri her zaman sorunsuz işlemez. Geniş katılımı toplantılar, anketler veya çalıştaylar hem zaman hem de maliyet açısından önemli kaynaklar gerektirebilir (Irvin & Stansbury, 2004). Ayrıca farklı aktörlerin uzlaşması zaman alabileceğinden karar alma süreçleri yavaşlayabilir (Burby, 2003). Sosyoekonomik açıdan güçlü grupların sürece daha yoğun katılması ise, dezavantajlı kesimlerin dışlanması riskini beraberinde getirir (Brady ve ark. 1995). Bu nedenle katılımın kapsayıcı şekilde tasarlanması büyük önem taşır.

Sonuç olarak, katılım mekanizmalarının doğru planlanması ve uygulanması halinde, süreç hem demokratik değerleri hem de kent yönetiminin etkinliğini destekleyen bir araç olarak işlev görmektedir. Günümüzde dijital teknolojilerin gelişmesiyle birlikte bu süreçler yeni bir boyut kazanmış ve e-katılım uygulamaları gündeme gelmiştir.

Planlamada E-Katılım

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişim, geleneksel katılım yöntemlerini dönüştürerek planlamada e-katılım kavramını ön plana çıkarmıştır (Türken & Eyuboğlu, 2021). E-katılım, vatandaşların kamusal karar süreçlerine dijital platformlar aracılığıyla katılımını ifade eder ve politika yapımında şeffaflık ile katılım-cılığı artıran bir araç olarak görülmektedir (Macintosh, 2004).

E-katılım, yalnızca bilgi paylaşımını değil, aynı zamanda çift yönlü iletişim, müzakere ve vatandaşların görüşlerinin dikkate alınmasını da kapsamaktadır (Cooper & Balakrishnan, 2013). Araştırmalar, bu tür platformların daha geniş kitlelere ulaşarak katılımı daha anlamlı hale getirdiğini ve yerel düzeyde demokratik süreçlere katkı sağladığını ortaya koymaktadır (Kubicek, 2010; UN-Habitat, 2008; Afzalan ve Muller, 2018; Nielsen ve ark. 2020).

E-katılım, mekânsal ve zamansal kısıtları ortadan kaldırarak vatandaşların daha kolay şekilde sürece katılmasına olanak tanır. Bu durum, karar alma süreçlerini hızlandırdığı gibi şeffaflığı artırır ve toplumsal güveni güçlendirir (OECD, 2003; Weinstein, 2012). Ayrıca internet tabanlı platformlar, yerel kalkınma ve planlama süreçlerinde bilgi paylaşımı ve etkileşim için etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir (Boureggh vd., 2023; Komito, 2004; Afzalan ve Muller, 2018).

E-Katılım Basamakları

E-katılım süreçlerinde de vatandaşların etkisinin düzeyi belirli aşamalarla ifade edilmektedir. OECD'nin (2001) sınıflandırmasını temel alan Macintosh (2004), e-katılımı üç düzeyde ele almıştır: e-etkinleştirme (e-enabling), bilgiye erişim ve anlaşılır kılma; e-etkileşim (e-engaging), vatandaşların görüşlerini ifade etmeleri; e-yetkilendirme (e-empowerment) ise karar alma süreçlerinde aktif rol üstlenmelerini içerir (Macintosh, 2004). **Tablo 2**

Tablo 2. E-katılım Seviyeleri (Macintosh 2004; OECD, 2001)

e-yetkilendirme (e-empowerment)	Aktif katılımı desteklenir, vatandaşların politika üreticileri konumunda olması gerektiğinin bilincindedir.
e-etkileşim (e-engaging)	Vatandaşlarla etkileşimi, tartışmayı ve geniş kitlelere ulaşmayı hedefler. Vatandaşlar karar vericilere danışma seviyesinde müdahale edebilir.
e-etkinleştirme (e-enabling)	Erişilebilirlik ve bilginin anlaşılabilirliği temel konudur.

Smith’in (2001) yaklaşımında ise en alt basamak çevrimiçi belediye hizmetlerine erişimdir. Daha üst basamaklarda fikir paylaşımı, geri bildirim mekanizmaları ve çift yönlü iletişim araçları yer alır (Carver, 2001). Kingston (2002) ise e-katılımı yedi aşamada tanımlamış ve bilgi paylaşımından başlayarak online tartışma forumları, çevrimiçi hizmetler, görüş beyanı ve coğrafi bilgi sistemlerine dayalı karar destek araçlarına kadar genişletmiştir. Bu sınıflandırma, e-katılımın yalnızca bilgilendirme değil, aynı zamanda karar süreçlerinde aktif bir rol üstlenme kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir.

E-Katılımın Avantajları ve Dezavantajları

E-katılımın geleneksel katılım yöntemlerine kıyasla sağladığı olanaklar üzerine literatürde pek çok araştırma yapılmıştır (Fischer vd., 2020; Le Blanc, 2020; Zittel, 2007). Bu çalışmalar, dijital platformların vatandaş katılımını kolaylaştırıcı yönlerini ön plana çıkarmaktadır. Mertes vd. (2022) tarafından öne çıkarılan somut avantajlar aşağıdaki başlıklar altında özetlenebilir:

Kullanım kolaylığı: Dijital çözümler, teknolojiye aşina kullanıcılar için geleneksel yöntemlere göre daha erişilebilir ve kullanıcı dostudur. Özellikle engelli bireyler veya dezavantajlı gruplar için uyarlanabilir ara yüzlerin geliştirilmesi, katılımın kapsayıcılığını artırmaktadır. Kullanıcı odaklı, basit ve etkileşimli sistemlerin geliştirilmesi, katılımın teşvik edilmesine önemli katkı sağlamaktadır.

Zaman tasarrufu: Çevrimiçi platformlar, klasik toplantı ve yüz yüze katılım yöntemlerine göre daha hızlı ve verimli işleyen mekanizmalar sunmaktadır. Bu sayede karar alma süreçleri hız kazanabilmektedir.

Mekândan bağımsızlık: İnternet tabanlı uygulamalar, coğrafi engelleri ortadan kaldırarak farklı bölgelerden geniş kitlelerin katılımına imkân vermektedir. Böylece nüfusun daha geniş bir kesimi karar süreçlerine dâhil olabilmektedir.

Maliyet avantajı: E-katılım, özellikle saha toplantıları ve fiziksel organizasyonlara kıyasla daha düşük maliyetlidir. Örneğin, altyapı sorunlarının mobil uygulamalar üzerinden bildirilmesi hem idari yükü hem de operasyonel maliyeti azaltmaktadır. Bununla birlikte, maliyet değerlendirmelerinde kullanıcı ile uygulayıcı kurumların perspektifleri arasında farklılıklar bulunabileceği vurgulanmaktadır.

Bununla birlikte, e-katılımın çeşitli sınırlılıkları da literatürde dile getirilmektedir.

Veri koruma ve güvenlik sorunları: Kullanıcıların kişisel bilgilerinin dijital platformlarda korunmasına yönelik kaygılar yaygındır. Veri ihlalleri ve güvenlik

açıkları, vatandaşların süreçlere katılımını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu nedenle güvenlik ve gizlilik, e-katılımın en kritik dezavantajları arasında yer almaktadır.

Dijital uçurum: İnternete erişim veya dijital okuryazarlık düzeyindeki eşitsizlikler, özellikle kırsal bölgelerde ya da düşük gelir gruplarında katılımın sınırlı kalmasına yol açmaktadır. Teknolojiyi etkin kullanamayan gruplar bu süreçlerin dışında bırakılabilmektedir.

Bu nedenle e-katılım, geleneksel yöntemlerin yerine geçen bir araç değil, onları tamamlayan bir platform olarak değerlendirilmelidir. En kapsayıcı sonuçlara ulaşmak için dijital ve yüz yüze yöntemlerin birlikte kullanılması önerilmektedir.

E-Katılımın Değerlendirme Kriterleri

E-katılım uygulamaları, vatandaşların mekândan ve zamandan bağımsız olarak görüş bildirmesine, karar süreçlerine katılmasına ve politika üretimine katkı sağlamasına aracılık etmektedir. Dolayısıyla bu uygulamaların etkinlik ve niteliğinin değerlendirilmesi önemlidir (Desouza & Bhagwatwar, 2017).

Macintosh ve Whyte (2008), e-katılımı üç farklı perspektiften ele alan bir değerlendirme çerçevesi önermiştir:

Demokratik perspektif: Uygulamanın temsil, şeffaflık, politik eşitlik ve vatandaşların politika üzerindeki etkisini ne ölçüde güçlendirdiğini analiz eder.

Proje perspektifi: Katılım süreçlerinin hedefleri, yöntemleri ve paydaş beklentileri üzerine odaklanır. Geri bildirim sağlama, danışma derinliği ve uygun maliyetli analiz bu başlık altında yer alır.

Sosyo-teknik perspektif: Teknolojinin erişilebilirlik, güvenlik, kullanılabilirlik ve içerik netliği gibi boyutlarını değerlendirir. Ayrıca kullanıcı deneyimi ve teknik altyapının güvenilirliği bu başlıkta ele alınmaktadır.

Literatürde farklı değerlendirme çerçeveleri de mevcuttur. Örneğin, Desouza ve Bhagwatwar (2017) yedi temel kriterden (genel inceleme, tipoloji, veri, hedef, motivasyon, platform ve ölçek) oluşan bir yapı önermektedir. Falco ve Kleinhans (2018) ise katılım seviyeleri ile genel kriterlerin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu çalışma kapsamında da söz konusu ölçütler Türkiye'deki kentsel planlama bağlamında e-katılım uygulamalarını değerlendirmek için kullanılmıştır. **Tablo 3**

Tablo 3. E-katılım değerlendirme kriterleri (Yazar tarafından tablolaştırılmıştır.)

	Macintosh-Whyte (2008)	Desouza ve Bhagwatvar (2012)	Falco ve Kleinhans (2018)
1. Demokratik Perspektif	-Temsil -Yetkilendirme -Şeffaflık -Politik eşitlik -Tophluk kontrolü	1. Genel İnceleme -Uygulama adı -Geliştirici -Üretim yılı ve yeri -Platform -Amaç/hedef -Web adresi	1. Katılım Seviyeleri -Bilgilendirme -Danışma -Etkileşim -Birlikte üretim -Kendi kendini örgütleme
2. Proje Perspektifi	-Daha geniş kitleye etkileşim kurmak -Daha derinlemesine bir danışmanlığın sağlanması -Katırların uygun maliyetli analizi -Vatandaşlara geri bildirim sağlanması	2. Uygulama Tipolojisi -Ulaşım -Kamu yararı -Şeffaflık -Bilgi, farkındalık ve erişim -Sağlık ve rekreasyon -Kamu güvenliği -Konut grupları	2. Genel Kriterler -Platform -Websitesi/Erişim adresi -Tanımlama -Kapsam -Örnek çalışma (Tekrar durumu) -Asıl teknolojik amaç -Fiyatlandırma
3. Sosyo-teknik Perspektif	-Güven ve güvenlik -İlgililik ve meşruiyet -Erişilebilirlik -Çekicilik -İçerik niteliği -Duyarlılık -Kullanılabilirlik -Gezinme ve organizasyon -Verimlilik ve esneklik -Hata kurtarma	3. Veri -Kullanıcı beslemeli -Hükümet verisi -Hibrit	
		4. Hedef -Fikir arayışı -Problem tanımlama -Problem çözme -Farkındalık yaratma	
		5. Motivasyon -Ödüller -Sosyal proje çözme -Açık veri uygulaması	
		6. Platform -Web tabanlı -Mobil uygulama	
		7. Öçek -Yerel/kent/eyalet -Ulusal/küresel	

Türkiye’de Katılım Olgusunun Gelişimi

Türkiye’de planlama alanında katılım kavramı teorik düzeyde yaygın kabul görmüş olmakla birlikte, uygulamada sınırlı bir etkiye sahiptir. Tekeli’ye (2009, 2017) göre, yasal çerçevelerde tanımlanmış olmasına rağmen katılım, çoğunlukla sembolik düzeyde kalmakta ve güçlü bir katılım kültürü henüz oluşmamaktadır.

Katılım politikalarının gelişiminde 1996’daki HABITAT II Konferansı ve 1998’de imzalanan Yerel Gündem 21 önemli dönüm noktalarıdır. Bu süreç, yerel yönetimlerin sivil toplum, özel sektör ve vatandaşlarla iş birliği yaparak ortak gündemler belirlemesini ve özellikle kadınlar ile gençlerin sürece aktif katılımını hedeflemiştir. En somut kurumsal çıktı ise kent konseylerinin oluşturulmasıdır (Görmez & Bahçeci Başarmak, 2023; Kent Konseyi Yönetmeliği 2006).

2000’li yıllarda 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile katılımcı mekanizmalar yasal zemine kavuşturulmuştur (Özer & Kartal, 2021). Özellikle 5393 sayılı kanunun 76. maddesi, kent konseylerinin kurulmasını öngörerek yerel düzeyde demokratik katılımın kurumsallaşmasını sağlamıştır (Kestellioğlu, 2011). Ancak bu düzenlemelerin uygulamadaki etkisi sınırlı kalmış ve çoğunlukla danışma düzeyinde işlemiştir (Türken & Eyuboğlu, 2021).

Kent konseyleri, “hemşehri bilinci”, “aktif vatandaşlık” ve “ortak çözüm” ilkelere dayanarak kamu, özel sektör ve sivil toplum aktörlerini bir araya getirmiştir (Özdemir, 2011). Bununla birlikte, yerel demokrasiyi güçlendirme potansiyeline rağmen uygulamada yaygın ve etkin bir işleyiş kazanamamıştır.

Türkiye’de Dijitalleşme ve E-Katılım

Türkiye’de dijitalleşme süreci 1998’den itibaren hız kazanmış; TBMM Bilgi Teknolojileri Grubu, KamuNet, e-dönüşüm Türkiye ve 2008’de e-devletin hizmete açılması bu alandaki temel adımlar olmuştur (Erdoğan 2019; Güler & Şahnagil, 2007). Bu süreçte kamu kurumları, web siteleri ve çevrimiçi platformlar üzerinden vatandaşlarla iletişimi güçlendirmeyi hedeflemiştir.

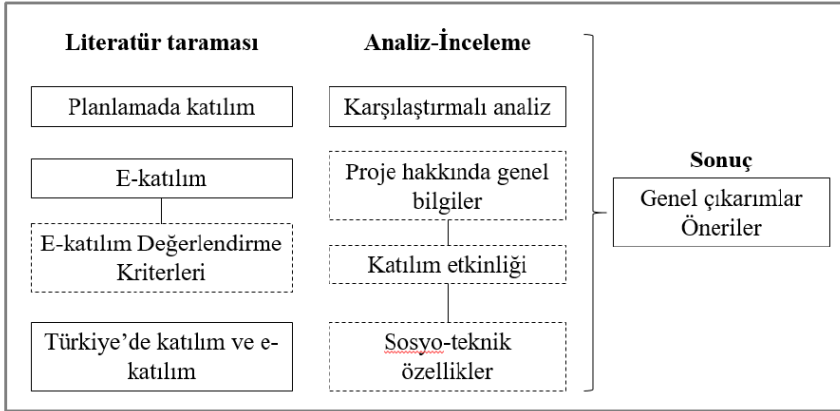
Yerel yönetimlerde e-katılım uygulamaları çoğunlukla bilgilendirme düzeyinde kalmış, interaktif ve kullanıcı odaklı platformlar sınırlı düzeyde geliştirilmiştir. İstanbul, Ankara ve Antalya gibi büyükşehir belediyelerinin “beyaz masa”, “mavi masa” veya “komşu meclisi” gibi uygulamaları bu yöndeki ilk adımlar arasında yer almaktadır (Türken & Eyuboğlu, 2021). Bununla birlikte, çevrimiçi anketler gibi yöntemler çoğunlukla proje odaklı ve tek seferlik girişimlerdir; sürdürülebilir bir sistematik oluşturmamaktadır.

Son yıllarda, özellikle 2019’dan itibaren, belediyeler stratejik planlama ve kentsel tasarım süreçlerinde daha kapsayıcı dijital katılım modelleri geliştirmeye yönelmiştir. Bu çabalar, yalnızca bilgilendirme değil, aynı zamanda vatandaşların karar süreçlerine aktif katılımını hedefleyen dijital demokrasi platformlarının kurulmasına yönelik bir eğilimi yansıtmaktadır.

MATERYAL VE METOT

Bu çalışmada Türkiye’deki e-katılım uygulamalarını incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Öncelikle planlama süreçlerinde katılım ve e-katılım konularına ilişkin kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Elde edilen kuramsal çerçeve doğrultusunda Macintosh ve Whyte (2008), Desouza ve Bhagwatwar (2017) ile Falco ve Kleinhans (2018) tarafından geliştirilen değerlendirme ölçütleri karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve bunlardan yararlanılarak üç temel başlık altında (uygulama hakkında bilgiler, sosyo-teknik özellikler ve katılım etkinliği) parametreler belirlenmiştir.

Vaka çalışması kapsamında, Türkiye’de kentsel planlama süreçlerinde uygulanmış üç farklı e-katılım platformu örnek olarak seçilmiştir: İstanbul Senin, Biz İzmir ve Muratpaşa Komşu Meclisi (Antalya). Bu uygulamalar, belirlenen değerlendirme kriterleri üzerinden analiz edilerek e-katılımın planlama sistemine etkileri ve karşılaşılan güçlü/zayıf yönler ortaya konulmuştur (Şekil 1).

Şekil 1. Çalışma akış şeması

Dijitalleşmenin hız kazanmasıyla birlikte Türkiye’de belediyeler ve planlama kurumları e-katılım uygulamalarına daha fazla yönelmiştir. Ancak bu girişimlerin henüz sınırlı örneklerle sahip olduğu ve birçok uygulamanın istenilen başarı düzeyine ulaşamadığı görülmektedir. Bu nedenle mevcut uygulamaların değer-

lendirilmesi, karşılaşılan sorunların belirlenmesi ve ilerleyen süreçlerde daha etkin katılım mekanizmalarının oluşturulmasına katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir.

Türkiye E-Katılım Uygulamalarının Karşılaştırmalı Analizi **Tablo 4** **Tablo 5**

E-Katılım Uygulama Değerlendirme Kriterleri

Çalışmada seçilen örnekler, uluslararası literatürde yer alan ölçütlerden yararlanılarak üç ana kategori altında incelenmiştir:

Uygulama Hakkında Genel Bilgiler (adı, platformu, geliştirici kurum, üretim yılı ve amacı, ölçek, devamlılık vb.),

Sosyo-Teknik Özellikler (erişilebilirlik, güvenlik, içerik niteliği, kullanılabilirlik, kayıt/üyelik koşulları vb.),

Katılım Etkinliği (iletişim yönü, katılım yöntemleri, aktörler, motivasyon ve katılım seviyesi).

Tablo 4 de değerlendirme kriterleri özetlenmiştir.

Tablo 4. E-katılım uygulamalarında kullanılan değerlendirme kriterleri (Yazar tarafından hazırlanmıştır.)

Uygulama Hakkında Genel Bilgiler	Sosyo-Teknik Özellikler	Katılım Etkinliği
Uygulama adı	Güvenlik	Bilgi akışı/iletişim
Platform	Erişilebilirlik	Katılım yöntemleri
Geliştirici	İçerik niteliği	Aktörler
Üretim yılı ve yeri	Kullanılabilirlik	Motivasyon
Amaç/hedef	Kayıt-üyelik	Katılım seviyesi
Ölçek		
Fiyatlandırma		
Devamlılık		

Analize dâhil edilen üç uygulamanın temel özellikleri Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. İncelenen e-katılım uygulamaları

Yıl	Uygulama Adı	Çıkış Yeri	Kapsam	Mevcut Kullanım	Erişim Adresi
2019	İstanbul Senin	İstanbul	Stratejik plan hazırlığı	Devam ediyor	https://istanbulsenin.istanbul
2020	Biz İzmir	İzmir	Kent anketleri, fikir arayışı	Devam ediyor	https://www.bizizmir.com
2020	Muratpaşa Komşu Meclisi	Antalya	Anketler, fikir önerileri	Devam ediyor	https://komsumec.lisi.com

İstanbul Senin Uygulaması

İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından geliştirilen İstanbul Senin, ilk kez 2019’da tanıtılmış ve 2021’de kullanıma açılmıştır. “Akıllı şehir” yaklaşımıyla tasarlanan uygulama, hem günlük yaşamı kolaylaştıran hizmetleri (İstanbulkart, trafik bilgisi, etkinlik takvimi, sosyal yardım araçları vb.) hem de vatandaş katılımına yönelik platformları (Söz Senin, Bütçe Senin, Çözüm Merkezi vb.) bünyesinde barındırmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. İstanbul Senin uygulaması içinde yer alan modüller

Özellikle Söz Senin bölümü, vatandaşların anketlere katılarak kent gündemine dair görüşlerini paylaşmasına imkân vermektedir. Bu anketler çevre sorunlarından kentsel tasarıma, toplu ulaşımdan istihdama kadar geniş bir yelpazede uygulanmıştır. Bütçe Senin ise katılımcı bütçeleme aracı olarak öne çıkmakta; 2022 yılı yatırım bütçesinin %1,5'i (187 milyon TL) bu platform üzerinden önerilen projelere ayrılmıştır (İstanbul Kent Konseyi, 2022). Böylece vatandaşların yerel yönetim kararlarına doğrudan katkıda bulunması sağlanmıştır (Şekil 3).

Şekil 3. Bütçe Senin platformu ekran görüntüsü

Uygulama ayrıca mekânsal tasarım projelerine ilişkin halk oylamalarına da imkân vermektedir. Örneğin 2020'de Taksim, Bakırköy ve Kadıköy meydanları ile Salacak sahili için hazırlanan projeler vatandaş oylamasına sunulmuş, en çok oy alan projelerin uygulanmasına başlanmıştır (İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2021) (Şekil 4).

Şekil 4. Mekânsal tasarımlara ilişkin halk oylaması ekranı

İstanbul Senin Uygulamasının Değerlendirilmesi

Uygulama, uygulama bilgileri açısından incelendiğinde; yerel ölçekli, ücretsiz ve sürekliliği olan bir platformdur. Vatandaşların fikir üretmesi, gündem belirlemesi ve proje oylamasına katılması için olanak sağlamaktadır.

Sosyo-teknik özellikler bağlamında uygulama, hem web hem de mobil tabanlı çalışmakta; kullanıcı dostu ara yüzü ile erişilebilirliği artırmaktadır. Girişler TC kimlik numarası ile yapılmakta ve belirli kayıt koşulları bulunmaktadır. Ancak engellilere özel erişim araçlarının eksikliği önemli bir sınırlılık olarak görülmektedir.

Katılım etkinliği açısından değerlendirildiğinde; belediye ile vatandaş arasında çift yönlü iletişim kurulsa da vatandaşlar arası etkileşim sınırlıdır. Bilgilendirme düzeyinde günlük yaşam hizmetleri ve altyapı çalışmaları yer alsa da, belediye raporları veya bütçe verilerine erişim sınırlıdır. Danışma düzeyinde anketler, şikâyet başvuruları ve canlı destek hattı öne çıkmaktadır. Aktif katılım boyutunda ise karar alma süreçlerinde etkili bir mekanizma henüz gelişmemiştir; süreçler daha çok danışma ve fikir alma düzeyinde kalmaktadır (**Tablo 6**).

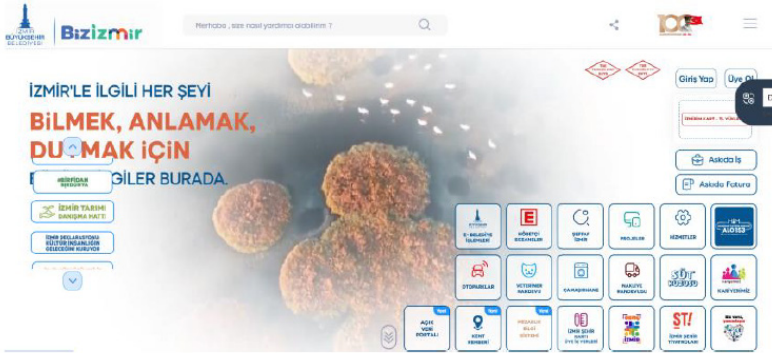
Tablo 6. İstanbul Senin uygulamasının değerlendirilmesi (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Değerlendirme Kriterleri		
Uygulama hakkında genel bilgiler	Uygulama Adı:	İstanbul Senin
	Platform:	Web tabanlı + mobil
	Geliştirici:	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
	Üretim yılı ve yeri:	2019
	Amaç:	2020-2024 Stratejik Plan için vatandaş katılımı sağlanması, mekânsal düzenlemelerde fikir arayışı, sosyal aktiviteler, hizmetlerin bir arada toplanması
	Ölçek:	İstanbul/Yerel
	Fiyatlandırma:	Ücretsiz
	Devamlılık:	Uygulama kullanımı devam ediyor, ancak proje kapsamında tekil bir örnek, farklı projeler için devam etmekte. İBB'nin sürekli geliştirdiği ve güncellediği bir platformdur. Düzenli olarak yeni özellikler eklenmekte ve mevcut özellikler iyileştirilmektedir.
Sosyo-teknik özellikleri	Gizlilik/Güvenlik:	Tanımlanmış kullanım politikaları, kullanıcıların verilerinin nasıl korunduğuna ait bilgiler mevcut, Giriş kimlik no. ve şifre ile yapılıyor
	Erişilebilirlik:	Toplumsal her kesimine açık, farklı cihazlara uyumlu, engelliler için ek bir özellik yok.
	İçerik niteliği:	Sorun tespiti/çözümü, farkındalık yaratma, bilgilendirme, gündem belirleme, karar verme ve katılma, mekânsal problem tespiti ve çözümü
	Kullanılabilirlik	Kullanıcı dostu arayüzü, tüm yaş grupları olarak düşünüldüğünde karışık tasarım
	Kayıt/Üyelik/Sınırlılık:	TC, isim-soyisim, doğum tarihi, e-posta adresi ve uygulama giriş şifresi ile kullanıcı kaydı oluşturuluyor
Katılım etkinliği	İletişim yönü/Bilgi akışı:	Belediye- vatandaş çift yön, vatandaş-vatandaş etkileşimi sınırlı
	Katılım yöntemleri	E-anket, e-oylama, bilgilendirmeler ve geri bildirim
	Aktörler	Yerel yönetim, vatandaşlar. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, uygulamanın ana yöneticisidir. Kullanıcılar ise İstanbul'da yaşayan veya İstanbul ile ilgilenen bireylerdir.
	Motivasyon	Sorun tespiti, öneri
	Katılım seviyesi	Danışma/Fikir anketleri

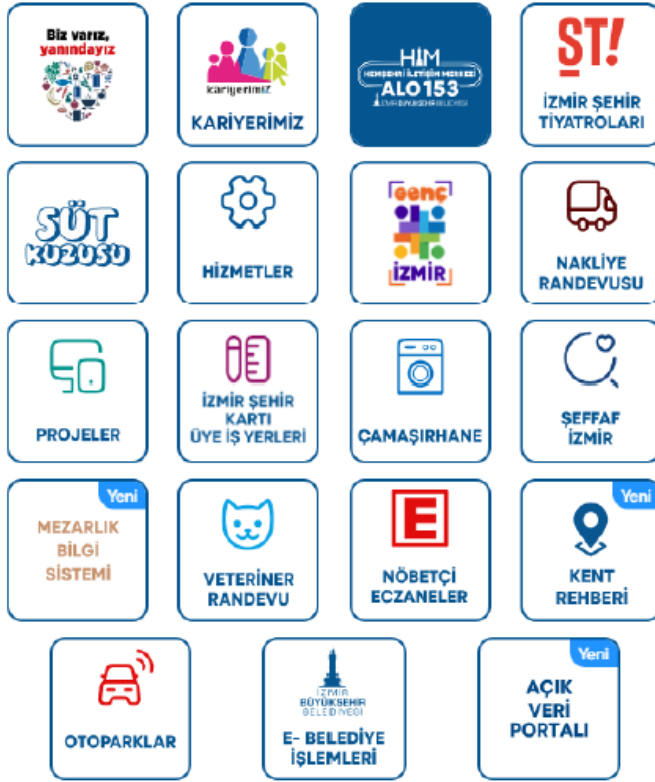
Bizİzmir Uygulaması

Bizİzmir, İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından 2020 yılında geliştirilmiş olan, hem web hem de mobil tabanlı bir dijital platformdur. Uygulamanın temel amacı, vatandaşların kent yönetiminde daha etkin rol üstlenmesini sağlamak, yerel dayanışmayı güçlendirmek ve belediye hizmetlerine kolay erişim sunmaktır (Akıllı Şehirler Portalı, 2023). Şeffaf, çoğulcu ve hesap verebilir bir yönetim anlayışını benimseyen platform, kullanıcıların taleplerini, önerilerini ve şikâyetlerini doğrudan belediyeye iletebileceği, projeler hakkında görüş bildirebileceği ve çeşitli anketlere katılabileceği bir etkileşim alanı sağlamaktadır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2024).

Uygulama yalnızca bir katılım aracı değil, aynı zamanda kapsamlı bir e-belediye hizmet paketi niteliği taşımaktadır. Akıllı otopark sistemleri, toplu taşıma entegrasyonu, bakiye yükleme, “nasıl giderim” yönlendirmeleri, nöbetçi eczane bilgileri gibi günlük yaşamı kolaylaştıran hizmetler sunmaktadır. Bunun yanında, sosyal destek ve dayanışmayı güçlendiren birçok alt modül de bulunmaktadır. Örneğin; Biz Varız platformu aracılığıyla “askıda fatura”, “askıda iş” ve “askıda kitap” gibi yardımlaşma uygulamaları hayata geçirilmiştir. Kültür-sanat alanında İzmir Art, İzmir Şehir Tiyatroları ve Visit İzmir modülleri dikkat çekerken, çocuklara yönelik Süt Kuzusu, hayvan dostları için Pati Destek ve öğrencilere yönelik yardım programları da platformun sosyal kapsayıcılığını artırmaktadır (Şekil 5a 5b).

Şekil 5a. Bizİzmir uygulamasına ait ana sayfa ekran görüntüsü

Şekil 5b. Bizİzmir içinde yer alan uygulamalar

Uygulamanın öne çıkan bileşenlerinden biri, Hemşehri İletişim Merkezi (HİM)'dir. Bu modül, vatandaşların sorun, talep ve önerilerini görsel ya da konumsal verilerle destekleyerek belediyeye iletmesine imkân tanımaktadır. Ayrıca Söze Sende platformu, vatandaşların kendi projelerini sunmasına, oylamaya açmasına ve karar süreçlerinde doğrudan rol almasına fırsat tanımaktadır.

E-Katılım Değerlendirme Kriterlerine Göre Bizİzmir Uygulaması

Bizİzmir, yerel ölçekte katılımcı belediyecilik anlayışını güçlendirmeyi amaçlayan bir uygulamadır. Hem web hem de mobil platformlarda erişilebilmesi, geniş kullanıcı kitlesine hitap etmesini sağlamaktadır. Vatandaşlar TC kimlik numaralarıyla kolayca kayıt olabilir ve uygulamayı ücretsiz kullanabilir. Platform, hem bilgilendirme hem de danışma düzeyinde katılım imkânı sunarken, bazı modüllerde aktif katılım boyutuna ulaşmaya çalışmaktadır.

Sosyo-teknik açıdan değerlendirildiğinde, uygulamanın veri güvenliği ve gizlilik ilkelerine önem verdiği görülmektedir. Kullanıcı verilerinin yalnızca belediye hizmetleri kapsamında işlenmesi, güvenilirliği artırmaktadır. Ayrıca İzmirNet gibi ücretsiz internet projeleri, erişilebilirliği desteklemektedir. Kullanıcı dostu arayüzü ile farklı yaş ve eğitim gruplarının kolayca yararlanabileceği bir yapıya sahiptir. Bununla birlikte, bazı kullanıcıların uygulamanın performansına yönelik (ör. yavaş çalışma) eleştirileri olduğu da rapor edilmiştir.

Katılım etkinliği bağlamında uygulama; belediye ile vatandaş arasında çift yönlü iletişim kurulmasını sağlamaktadır. “Söz Sende” modülü aracılığıyla projeler önerilebilir, oylamaya sunulabilir ve gönüllülük faaliyetlerine katılım teşvik edilebilir. Ayrıca, puanlama sistemi ile kullanıcıların gönüllülük projelerinde aktif rol alması ve çeşitli etkinliklere katılım sağlaması özendirilmektedir. Böylece katılım yalnızca fikir paylaşımıyla sınırlı kalmamakta, uygulama toplumsal dayanışma ve ortak üretim süreçlerini de desteklemektedir (Tablo 7).

Tablo 7. Bizİzmir uygulaması değerlendirmesi (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Değerlendirme Kriterleri	
Uygulama hakkında genel bilgiler	Uygulama Adı:
	Bizİzmir
	Platform:
	Web tabanlı + mobil
	Geliştirici:
	İzmir Büyükşehir Belediyesi
	Üretim yılı ve yeri:
	2020
Uygulama hakkında genel bilgiler	Amaç:
	Dayanışma ağı oluşturmak, sorun/memnuniyet/öneri/istek/fikir paylaşımı - şeffaf, çoğulcu ve katılımcı belediyecilik anlayışını hayata geçirerek, İzmirliilerin kararlara doğrudan katılımını sağlamayı ve şehirde demokrasi kültürünü yerleştirmeyi amaçlamaktadır.
	Ölçek:
	İzmir/Yerel - İzmir’de yaşayan veya İzmir ile ilgilenen herkes uygulamayı kullanabilir.
	Fiyatlandırma:
	Ücretsiz
Uygulama hakkında genel bilgiler	Devamlılık:
	Uygulama kullanımı devam ediyor. İzmir Büyükşehir Belediyesi’nin sürekli geliştirdiği ve güncellediği bir platformdur. Düzenli olarak yeni modüller eklenmekte ve mevcut modüller iyileştirilmektedir.

Sosyo-teknik özellikleri	Gizlilik/Güvenlik:	Tanımlanmış kullanım politikaları, kullanıcıların verilerinin nasıl korunduğuna ait bilgiler mevcut
	Erişilebilirlik:	Bizİzmir uygulaması, Android ve iOS işletim sistemine sahip cihazlar üzerinden indirilebilir ve kullanılabilir. İnternet bağlantısı olan herkes uygulamaya erişim sağlayabilir.
	İçerik niteliği:	Bir takım hizmetlerin sağlanması, fikir paylaşımı, katılım ve şeffaf belediyeçilik anlayışı ile geliştirilmiş
	Kullanılabilirlik	Kullanıcı dostu bir arayüze sahip olan Bizİzmir, farklı yaş ve eğitim seviyesindeki bireylerin rahatça kullanılabileceği şekilde tasarlanmıştır. Ancak, bazı kullanıcılar uygulamanın yavaş çalıştığına dair şikayetlerde bulunmuştur
	Kayıt/Üyelik/Sınırlılık:	Uygulamayı kullanmak için kayıt ve üyelik gerekmektedir. Kayıt sürecinde kullanıcıların bazı kişisel bilgilerini sağlaması istenebilir. İzmir’de ikamet etmeyen kullanıcılar da uygulamayı kullanabilir, ancak bazı hizmetler İzmir’de yaşayanlara özel olabilir.
Katılım etkinliği	İletişim yönü/Bilgi akışı:	Belediye ile vatandaşlar arasında çift yönlü bir iletişim kanalı sağlar. Vatandaşlar öneri ve şikayetlerini iletebilir, belediye ise projeler ve kararlar hakkında bilgilendirme yapabilir.
	Katılım yöntemleri	Kullanıcılar, “Söz Sende” modülü aracılığıyla anketlere katılabilir, kendi projelerini paylaşabilir ve oylamaya sunabilirler. Ayrıca, gönüllü çalışmalar yaparak BizPuan kazanabilir ve bu puanları çeşitli etkinliklerde kullanabilirler.
	Aktörler	Yerel yönetim, vatandaşlar- İzmir Büyükşehir Belediyesi, uygulamanın ana yöneticisidir. Kullanıcılar ise İzmir’de yaşayan veya İzmir ile ilgilenen bireylerdir.
	Motivasyon	Puanlama sistemi ile gönüllülük projelerinde destek amacıyla veya sosyo-kültürel aktivitelere bilet almak için kullanılabilir.
	Katılım seviyesi	Fikir arayışı

Muratpaşa Komşu Meclisi

Muratpaşa Komşu Meclisi, Antalya Muratpaşa Belediyesi tarafından 21 Şubat 2020’de hayata geçirilmiş olup Türkiye’nin ilk dijital demokrasi platformu olarak tanımlanmaktadır. Daha önce “TurunçMasa” girişimiyle başlatılan vatandaş-belediye iş birliğinin gelişmiş bir aşaması olan bu platform, uluslararası katılımcı bütçeleme deneyimlerinden (örneğin Paris ve Madrid) esinlenerek tasarlanmıştır. Muratpaşa ilçesinde yaşayan vatandaşlar, MERNİS sistemine dayalı kimlik doğrulamasıyla platforma üye olarak katılım sağlayabilmektedir.

Platform, beş ana bileşenden oluşmaktadır: Oylama, Mahalle Meclisleri, Forum, Bir Fikrim Var ve Dayanışma Sistemi (**Şekil 6**).

Oylama: Belediye bütçeleri ve projeler doğrudan vatandaş onayına sunulmaktadır. Oy kullanma yaşı 13’e indirilerek çocukların ve gençlerin de katılımı sağlanmıştır. Örneğin, 2021–2023 yılları arasındaki mali bütçeler “kabul ediyorum” veya “kabul etmiyorum” seçenekleriyle oylanmıştır (**Şekil 7**).

Mahalle Meclisleri: İlçedeki 55 mahallede, yerel kararların alınabildiği dijital meclisler bulunmaktadır. Kullanıcılar kendi mahallelerine özgü konularda oy kullanabilmektedir.

Forum: Oylama konuları, en az üç gün süren çevrimiçi tartışmalarla değerlendirilmektedir.

Bir Fikrim Var: Vatandaşların projelerini sunabildiği, bu projelerin ASSİM aracılığıyla belediye encümenine iletilip onaylandığı ve oylamaya açıldığı bir modüldür.

Dayanışma Sistemi: Covid-19 sürecinde eklenmiş olup, ihtiyaç sahipleri ile yardımseverleri buluşturmayı amaçlamaktadır.

Şekil 6. Muratpaşa Komşu Meclisi websitesi ana sayfa görünümü

Şekil 7. Oylama ekran görüntüsü

E-Katılım Değerlendirme Kriterlerine Göre Muratpaşa Komşu Meclisi

Komşu Meclisi, yerel ölçekte katılımcı demokrasi kültürünü kurumsallaştırmayı hedeflemektedir. Platform, ücretsiz olup yalnızca Muratpaşa'da ikamet edenler oy hakkına sahiptir. 13 yaş ve üzerindeki tüm bireyler doğal üye olarak kabul edilmektedir.

Sosyo-teknik açıdan değerlendirildiğinde; kullanıcı verilerinin korunmasına yönelik açık politikalar bulunmaktadır. Web tabanlı erişim kolay olsa da, mobil uygulamasının olmaması ve dijital okuryazarlığı düşük gruplar için sınırlılıklar içermektedir. Buna rağmen, mahalle bazlı modüller ve forumlar, katılımı teşvik eden zengin içerik sağlamaktadır.

Katılım etkinliği açısından; platform, belediye ile vatandaş arasında çift yönlü iletişim kurmaktadır. Vatandaşlar hem tartışmalara hem de oylama süreçlerine doğrudan dâhil olabilmektedir. “Bir Fikrim Var” modülü, kullanıcıların fikirlerini proje aşamasına dönüştürerek somut etki yaratmasına olanak tanımaktadır. Motivasyon unsuru ise, katılımcı bütçeleme örneklerinde olduğu gibi, doğrudan karar alma süreçlerine etki edebilme imkânıdır. Örneğin, 2021 bütçesi platformda tartışılmış ve %82,68 oranında vatandaş desteğiyle kabul edilmiştir.

Sonuç olarak, Muratpaşa Komşu Meclisi; bilgilendirme, danışma ve aktif katılım boyutlarını bir araya getiren, mahalle ölçeğinde güçlü bir demokratik katılım aracı olarak öne çıkmaktadır. Ancak geniş çaplı politika yapımına yönelik mekanizmaların sınırlı olduğu, platformun daha çok yerel ve mikro ölçekli sorunlara odaklandığı görülmektedir (**Tablo 8**).

Tablo 8. Muratpaşa Komşu Meclisi uygulaması değerlendirmesi (yazar tarafından hazırlanmıştır)

Değerlendirme Kriterleri		
Uygulama hakkında genel bilgiler	Uygulama Adı:	Muratpaşa Komşu Meclisi
	Platform:	Web tabanlı
	Geliştirici:	Antalya Muratpaşa Belediyesi
	Üretim yılı ve yeri:	2020
	Amaç:	Muratpaşa sakinlerinin kent yönetimine eşit ve adil bir şekilde katılımını sağlamak ve ortak karar alma süreçlerini dijital araçlar kullanarak güçlendirmektir
	Ölçek:	Muratpaşa-Antalya/Yerel
	Fiyatlandırma:	Ücretsiz
	Devamlılık:	Komşu Meclisi, Muratpaşa Belediyesi’nin katılımcı demokrasi anlayışının bir parçası olarak sürekli geliştirilmekte ve kullanılmaktadır. Özellikle katılımcı bütçeleme süreçlerinde aktif rol oynamaktadır.
Sosyo-teknik özellikleri	Gizlilik/Güvenlik:	Kişilerin verilerinin korunması, kullanım yönergesi, gönüllü katılım içeren metinler üyelik sürecinde kullanıcıya sunulmakta ve kabul koşulu beklenmektedir. Kullanıcı verilerinin korunması ve güvenli bir katılım ortamı sağlanması belediyenin sorumluluğundadır.
	Erişilebilirlik:	Komşu Meclisi’ne internet bağlantısı olan herhangi bir cihaz üzerinden erişim mümkündür. Ancak, internet erişimi olmayan veya dijital okuryazarlığı düşük bireyler için erişim sınırlamaları olabilir. Mobil uygulaması olmaması da erişimi kısıtlayabilir.
	İçerik niteliği:	Platform, mahalle meclisleri, forumlar, oylamalar ve “Bir Fikrim Var” gibi bölümlerle zengin bir içerik sunar. Kullanıcılar, görüş ve önerilerini paylaşabilir, projeler hakkında tartışmalara katılabilirler.
	Kullanılabilirlik	Kullanıcı dostu bir arayüze sahip olan platform, farklı yaş ve eğitim seviyesindeki bireylerin rahatça kullanabileceği şekilde tasarlanmıştır.
	Kayıt/Üyelik/Sınırlılık :	Muratpaşa ilçesi sınırları içinde ikamet eden tüm sakinleri kapsayan bir platformdur. İkamet sistemi üzerinden kullanıcı girişi tanımlanmış. Yalnızca ilçe sınırı içindekiler oy hakkına sahip. 13 yaş ve üzeri her birey, platformun doğal üyesi olarak kabul edilir.

Katılım etkinliği	İletişim yönü/Bilgi akışı:	Platform, belediye ile vatandaşlar arasında çift yönlü bir iletişim kanalı sağlar. Vatandaşlar öneri ve şikayetlerini iletebilir, belediye ise projeler ve kararlar hakkında bilgilendirme yapabilir.
	Katılım yöntemleri	Kullanıcılar, forumlarda tartışmalara katılabilir, oylamalarda oy kullanabilir ve kendi projelerini “Bir Fikrim Var” bölümü üzerinden sunabilirler.
	Aktörler	Muratpaşa Belediyesi, platformun ana yöneticisidir. Kullanıcılar ise Muratpaşa sakinleri olup, platformun doğal üyeleridir.
	Motivasyon	Platform, katılımcı bütçeleme gibi süreçlerle vatandaşların karar alma mekanizmalarına doğrudan katılımını teşvik eder. Örneğin, 2021 bütçesi, platform üzerinden tartışılmış ve %82.68 oranında destek almıştır
	Katılım seviyesi	Kararlara katılım/Fikir arayışı/Online tartışmalar

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Türkiye’de e-katılım araçlarının işleyişi, kapsamı ve etkinliği; İstanbul Senin, Bizİzmir ve Muratpaşa Komşu Meclisi örnekleri üzerinden değerlendirilmiş, söz konusu araçların kent planlama süreçlerindeki rolü tartışılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda ulaşılan sonuçlar ve geliştirilen öneriler aşağıda özetlenmektedir.

Öncelikle, incelenen üç uygulamada da bilgilendirme düzeyi ön plandadır. Günlük yaşamı kolaylaştıran hizmetler, etkinlik duyuruları, ulaşım ve altyapı çalışmaları gibi konularda bilgi sağlanırken, belediyelerin stratejik planları, bütçe raporları ve meclis kararları gibi yönetsel içerikler sınırlı ölçüde paylaşılmaktadır. İstanbul Senin ve Bizİzmir daha çok teknik hizmetlere yoğunlaşırken, Muratpaşa Komşu Meclisi bilgilendirmeyi yüz yüze yöntemlerle desteklemektedir.

Danışma boyutunda, üç uygulama da anket, e-dilekçe, şikâyet/talep hatları ve canlı destek hizmetleri sunmaktadır. İstanbul Senin’de “Söz Senin” gibi platformlar görüş toplamayı amaçlarken, Bizİzmir geri bildirimleri toplu olarak değerlendirmektedir. Muratpaşa Komşu Meclisi ise mahalle bazlı toplantılar ve forumlarla daha doğrudan iletişim kurmaktadır. Bununla birlikte, bu geri bildirimlerin karar alma süreçlerine nasıl yansıtıldığı konusunda şeffaflık sınırlıdır.

Aktif katılım mekanizmaları tüm örneklerde yetersizdir. Vatandaşların politika önerisi geliştirebileceği, e-müzakere edebileceği veya ortak projeler üretebileceği

araçlar bulunmamaktadır. İstanbul Senin ve Bizİzmir hizmet sunumuna odaklanırken, Muratpaşa Komşu Meclisi aktif katılımı mahalle ölçeğinde yüz yüze toplantılarla sınırlı tutmaktadır. Bu nedenle, karar süreçlerine dahil olunduğuna dair güven oluşmadıkça katılımın sürdürülebilirliği de zayıf kalmaktadır.

Türkiye’de e-katılım uygulamaları halen gelişme aşamasındadır. Mevcut örnekler çoğunlukla anket ve forumlarla sınırlı olup, vatandaşlar arası etkileşimi artırmada yetersizdir. Mekânsal planlama süreçlerinde konum tabanlı sistemler ve tasarımı katılımına dair girişimler olsa da bunların yaygınlığı sınırlıdır. Bu bağlamda, araştırma sonucunda geliştirilmesi gereken yönler şu şekilde özetlenebilir:

Belediye bütçeleri, faaliyet raporları, meclis kararları ve stratejik planların şeffaf biçimde paylaşılması sağlanmalıdır.

Birden fazla uygulama yerine, bütün hizmetlere entegre bir platformdan erişim kolaylaştırılmalıdır.

Anket, dilekçe ve geri bildirimlerden elde edilen verilerin karar süreçlerinde nasıl kullanıldığı açıkça vatandaşlarla paylaşılmalıdır.

Danışma süreçleri yalnızca şikâyet odaklı olmamalı; kentsel projeler ve planlama kararları için önceden paydaş görüşlerinin alınabileceği mekanizmalar oluşturulmalıdır.

Oylama, politika önerisi geliştirme ve e-müzakere gibi aktif katılım araçları dijital platformlara entegre edilmelidir.

Mahalle toplantıları gibi yüz yüze uygulamalar, dijital ortama taşınarak daha geniş katılımcı kitlesine ulaşmalıdır.

Katılım sonuçlarının nasıl değerlendirildiği konusunda vatandaşlara düzenli geri dönüş yapılmalıdır.

E-katılım platformları, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve artırılmış gerçeklik gibi teknolojilerle desteklenerek, karar öncesinde proje alanının daha kapsamlı anlaşılması sağlanmalıdır.

Teknik altyapı güçlendirilmeli, mobil uygulamalar geliştirilerek erişim kolaylaştırılmalıdır.

Katılım motivasyonunu artırmak için teşvik ve ödüllendirme yöntemleri uygulanmalıdır.

Vatandaşlar arası yatay etkileşimi ve iş birliğini güçlendirecek sistemler oluşturulmalıdır.

Sonuç olarak, Türkiye’de e-katılım araçları bilgilendirme ve danışma boyutunda önemli ilerlemeler kaydetmiş olsa da, aktif katılım düzeyi henüz sınırlıdır. İstanbul Senin, Bizİzmir ve Muratpaşa Komşu Meclisi örnekleri, vatandaşların belediye hizmetlerine erişimini kolaylaştırmakta ancak kentsel planlama süreçlerinde etkin katılımı tam anlamıyla sağlayamamaktadır. Katılım mekanizmalarının daha sistematik, şeffaf ve kapsayıcı bir şekilde geliştirilmesi; teknolojik araçların etkin kullanımıyla desteklenmesi ve geri bildirim süreçlerinin güçlendirilmesi, Türkiye’de kent yönetiminde daha demokratik ve katılımcı bir anlayışın yerleşmesine katkı sağlayacaktır.

Teşekkür

Yazar Katkı Oranları

Çalışmanın Tasarlanması (Design of Study):

Veri Toplanması (Data Acquisition):

Veri Analizi (Data Analysis):

Makalenin Yazımı (Writing Up):

Makale Gönderimi ve Revizyonu (Submission and Revision):

Veri ve Materyal Erişimi

Bu çalışmada kullanılan ve/veya analiz edilen veri setleri, makul bir talep doğrultusunda sorumlu yazardan temin edilebilir.

Çıkar Çatışması

Tüm yazarlar, bu çalışmada ele alınan konu veya materyallerle ilgili olarak herhangi bir finansal veya finansal olmayan çıkar ilişkisi ya da herhangi bir kurum/organizasyonla bağlantıları olmadığını beyan eder.

KAYNAKLAR

- Afzalan, N. ve Muller, B. (2018). On line participatory technology: Opportunities and challenges for enriching participatory planning. *Journal of the American Planning Association*, 84(2), 162-177.
- Akıllı Şehirler Portalı (2023), “İzmir – Bizizmir”, Akıllı Şehirler Web Sayfası (E- Haber), <https://www.akillisehirler.gov.tr/proje-envanteri/izmir-bizizmir/>
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of planners*, 35(4), 216-224.
- Bouregah, A. S., Maniruzzaman, K. M., Abubakar, I. R., Alshihri, F. S., Alrawaf, T. I., Ahmed, S. M. ve Boureggah, M. S. (2023). Investigating the prospect of e-participation in urban planning in Saudi Arabia. *Cities*, 134, 104186.
- Brady, H. E., Verba, S., & Schlozman, K. L. (1995). Beyond SES: A resource model of political participation. *American political science review*, 89(2), 271-294.
- Burby, R. J. (2003). Making plans that matter: Citizen involvement and government action. *Journal of the American Planning Association*, 69(1), 33-49.
- Carver, S. (2001). The Future of Participatory Approaches Using Geographic Information: developing a research agenda for the 21 st Century. *URISA Journal*, 61-71
- Cooper, C. ve Balakrishnan, A. (2013). Citizen science perspectives on E-participation in urban planning. In *Citizen e-participation in urban governance: Crowdsourcing and collaborative creativity* (pp. 172-197). IGI Global.
- Cornwall, A. (2008). Unpacking ‘Participation’: models, meanings and practices. *Community development journal*, 43(3), 269-283.
- Damurski, L. (2012). E-participation in urban planning: Online tools for citizen engagement in Poland and in Germany. *International Journal of E- Planning Research (IJEPR)*, 1(3), 40-67.
- Davidoff, P. (1965). Advocacy and pluralism in planning. *Journal of the American Institute of Planners*, 31, 331-338. <https://doi.org/10.1080/01944366508978187>
- Desouza, K. C., & Bhagwatwar, A. (2017). Technology-enabled participatory platforms for civic engagement: The case of US cities. In *Urban Informatics* (pp. 25-50). Routledge.
- Erdoğan, O. (2019). Yerel yönetimlerde dijital dönüşüm: Molenwaard belediyesi örneği. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(13), 59-74.
- Ersay, M. (2012). Planlama kuramına giriş. M. Ersay (Der.), *Kentsel planlama kuramları içinde* (ss. 9-34). Ankara: İmge Kitabevi.
- Falco, E., & Kleinhans, R. (2018). Digital participatory platforms for co-production in urban development: A systematic review. *International Journal of E-Planning Research (IJEPR)*, 7(3), 52-79.
- Fischer, F. (2012). Participatory governance: From theory to practice.
- Fischer, B., Knabbe, C., & Vollmer, T. (2020). SARS-CoV-2 IgG seroprevalence in blood donors located in three different federal states, Germany, March to June 2020. *Eurosurveillance*, 25(28), 2001285.
- Friedmann, J. (1973). Retracking America: A theory of transactive planning. *Doubleday Anchor*.
- Friedman, J. H. (1987). Exploratory projection pursuit. *Journal of the American statistical association*, 82(397), 249-266.
- Fung, A. (2006). ‘Varieties of Participation in Complex Governance’, *Public Administration Review*, 66 (S1), 66-75.
- Fung, A. (2015). Putting the Public Back into Governance: The Challenges of Citizen Participation and Its Future. *Public Administration Review*, 75(4), 513-522. <https://doi.org/10.1111/puar.12361>
- Forester, J. (1999). *The deliberative practitioner: Encouraging participatory planning processes*. MIT Press.
- Görmez, K., Bahçeci Başarmak, H. (2023). Kent Okumaları. İmge Kitabevi Yayınları
- Güler, T., & Şahnağıl, S. (2007). Dijital Demokrasi ve Yönetişim İlişkisi Çerçevesinde E-Demokrasi /E-Devlet Uygulamaları. *Joeeep | Journal Of Emerging Economies And Policy*, 16-29.
- Habermas, J. (1990). *Moral consciousness and communicative action*. MA: MIT Press.
- Harrison, T. M. ve Sayogo, D. S. (2014). Transparency, participation, and accountability practices in open government: A comparative study. *Government information quarterly*, 31(4), 513-525.
- Healey, P. (2003). Collaborative planning in perspective. *Planning theory*, 2(2), 101-123.
- Healey, P. (2003). Collaborative planning in perspective. *Planning theory*, 2(2), 101-123.
- Healey, P. (2006). *Urban complexity and spatial strategies: Towards a relational planning for our times*. Routledge.
- IAP2. (2007). Spectrum of Public Participation. International Association for Public Participation: https://cdn.ymaws.com/www.iap2.org/resource/resmgr/pillars/ectr_m_8.5x11_Print.pdf
- Innes, J. E. ve Booher, D. E. (2004). Reframing public participation: Strategies for the 21st century. *Planning Theory & Practice*, 5(4), 419-436. <https://doi.org/10.1080/1464935042000293170>
- Irvin, R. A., & Stansbury, J. (2004). Citizen participation in decision making: is it worth the effort?. *Public administration review*, 64(1), 55-65.
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi (2024). Bütçe Senin İstanbul. <https://butcesenin.istanbul>

- İstanbul Kent Konseyi (2023). İBB, İstanbul'un İlk Katılımcı Bütçesini Hazırlıyor. <https://istanbulkentkonseyi.org.tr/ibb-istanbulun-ilk-katilimci-butcesini-hazirliyor/>
- İzmir Büyükşehir Belediyesi (2024). Bizizmir. <https://www.izmir.bel.tr/tr/Projeler/bizizmir/2607/4>
- Kent Konseyi Yönetmeliği (2006). Resmî Gazete Tarihi: 08.10.2006 Resmî Gazete Sayısı: 26313
- Kestelloğlu, G. (2011). Yerel demokrasi ve kent konseyleri: Kahramanmaraş örneği. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 1(1), 121-140.
- Kingston, R. (2002). The role of e-government and public participation in the planning process. XVI AESOP Congress, (s. 1-14). Volos, Greece.
- Kocaoğlu, B. U. (2017). Vatandaş Katılımı Sürecinin Tasarımı. Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi, 6(2), 42-61.
- Kocaoglu, M., Shanmugam, K., & Bareinboim, E. (2017). Experimental design for learning causal graphs with latent variables. *Advances in Neural Information Processing Systems*, 30.
- Komito, L. (2004). *The information revolution and Ireland: prospects and challenges*. University College Dublin Press.
- Kubicek, H. (2010). The potential of e-participation in urban planning: A European perspective. In C. N. Silva (Ed.), *Handbook of Research on E-Planning: ICTs for Urban Development and Monitoring* (pp. 168-194). IGI Global.
- Le Blanc, D. (2020). E-participation: a quick overview of recent qualitative trends.
- Macintosh, A. (2004). Characterizing e-participation in policy-making. In 37th Annual Hawaii International Conference on System Sciences, 2004. Proceedings of the (pp. 10-pp). IEEE.
- Macintosh, A., & Whyte, A. (2008). Towards an evaluation framework for eParticipation. *Transforming government: People, process and policy*, 2(1), 16-30.
- Mertes, A., Fischer, D., Brüesch, C. ve Andermatt, K. C. (2022). The perceived advantages of e-participation and its impact on citizens' willingness to engage: findings from the Canton of Zurich. *Swiss Yearbook of Administrative Sciences*, 13(1), 131-148.
- Nielsen, R. Ø., Hennen, L., Korthagen, I., Aichholzer, G. ve Lindner, R. (2020). Options for Improving e-Participation at the EU Level. *European E- democracy in Practice*, 329- 59.
- OECD (2001). *Citizens as Partners: OECD Handbook on Information, Consultation and Public Participation in Policy-Making*. OECD Publishing.
- OECD. (2003). *Using information and communication technologies to enhance citizen engagement in the policy process in promises and problems of e-democracy: Challenges of online citizen engagement*. Paris: OECD Publications Service.
- Özdemir, A. T. (2011). Mahalli idarelerde halk katılımı bağlamında kent konseyleri. *Sayıştay Dergisi*, (83), 31-56.
- Özer, M. A., & Kartal, M. (2021). Yerel demokrasi ve katılım: Türkiye ve İngiltere üzerinden bir inceleme. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 4(3), 509- 529.
- Pateman, C. (1997). The fraternal social contract. *Contemporary political philosophy: An anthology*, 45-59.
- Pretty, J. N. (1994). Alternative systems of inquiry for a sustainable agriculture. *IDS bulletin*, 25(2), 37-49.
- Purcell, M. (2009). Resisting neoliberalization: Communicative planning or counter- hegemonic movements? *Planning Theory*, 8, 140-165. <https://doi.org/10.1177/1473095209102232>
- Roberts, N. (2004). Public deliberation in an age of direct citizen participation. *The American review of public administration*, 34(4), 315-353.
- Smith, C. (2001). *Cultural theory: An introduction*.
- Susskind, L., & Cruikshank, J. (2020). *Step. Environmental Problem-Solving: Balancing Science and Politics Using Consensus Building Tools: Guided Readings and Assignments from MITs Training Program for Environmental Professionals*, 332.
- Shuib, K. B., Hashim, H. ve Nasir, N. A. M. (2015). Community participation strategies in planning for urban parks. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 168, 311-320.
- Şahin, E. (2024). E-Participation In Urban Planning: İstanbul Senin Application. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 33(1), 435-453.
- Tekeli, İ. (2009). Akılcı planlamadan, bir demokrasi projesi olarak planlamaya. *Tarih Vakfı Yurt Yayınları*.
- Tekeli, İ. (2017). Yerel Yönetimde Hizmetin Ötesinde Katılımcılık Bulunuyor. *Şehir & Toplum* (8), 11-20.
- Türken, A. Ö., ve Eyuboğlu, E. E. (2021). Türkiye'de Kent Mekanının Tasarımına Yönelik E- Katılım Pratiklerinin İncelenmesi UN-Habitat (2018). *SDG Indicator 11.3.2 Training Module: Civic Participation*. United Nations Human Settlement Programme (UN-Habitat), Nairobi.
- Weinstein, C. E. (2012). Strategic learning/strategic teaching: Flip sides of a coin. In *Student motivation, cognition, and learning* (pp. 257-274). Routledge.
- Zittel, T. (2015). Do candidates seek personal votes on the Internet? Constituency candidates in the 2009 German Federal Elections. *German Politics*, 24(4), 435-450.